

I.

Jacques a Raissa Maritainovci, ich život a filozofia

Juraj Lauko

Jacques Maritain je jedným z významných predstaviteľov tomizmu v 20. storočí. Dnes sa záujem o Maritainove dielo často koncentruje len na sociálnu a politickú dimenziu jeho filozofickej práce, či na jeho hlavnú úlohu, ktorú zohral v 30. rokoch minulého storočia vo francúzskom katolíckom intelektuálnom živote.¹ Zabúda sa však na mystiku a najmä na metafyziku, ktoré zohrávali minimálne rovnakú, ak nie dôležitejšiu rolu v jeho filozofickej činnosti a najmä v jeho živote. Jacques Maritain, syn právnik *Paula Maritaina* a *Genevieve Favre*, dcéry demokratického štátnika *Julesa Favreho*, študoval na lýceu Henri IV. a na Sorbonne. Tu získal licenciát z filozofie a z prírodných vied. Na začiatku svojich štúdií bol zameraný najmä na Spinozovu filozofiu, ale skoro prišiel na to, že táto filozofia: „*Had no power to console the least cry of human being truly afflicted in heart*“² (nemá silu utešiť najmenší plač človeka, úprimne sužujúceho sa srdca). Počas štúdií sa zoznámil aj so svojou budúcou manželkou *Raissou Oumansoff*. Obaja boli sklamaní ich vedeckým štúdiom na Sorbonne, ktoré zlyhalo v prenikaní za javový povrch vecí smerom k ich podstate.³ Rovnako tak boli Jacques a Raissa silno zasiahnutí duchovnou vyprahnutosťou francúzskeho intelektuálneho života a prechádzajúc sa v *Jardin des Plantes* (botanickej záhrade), dali si sľub, že spáchajú samovraždu, ak nenájdu odpoveď na zdanlivú nezmyselnosť života. Aj na tieto počiatočné zápasy spomína Raissa vo svojej knihe *Les Grandes Amitiés*. Obaja však mali silnú vieru v moc ľudského rozumu rozpoznať pravdu, avšak nepoznali cestu, ako túto vieru naplniť, ako túto nádej potvrdiť. Raissa spomína, ako dúfala, že štúdium vedy na Sorbonne jej poskytne odpovede na takéto otázky, avšak to, čo hľadala naozaj, nebola veda:

*„Skutočne som hľadala len to, čo by som potrebovala na dokázanie existencie, ktorá sa mi zdala potrebná, aby ľudský život nebol ve-
cou krutou a absurdnou. Potrebovala som radosť z rozumenia,*

---

¹ Porovnaj: ARRAJ, J.: *Mysticism, Metaphysics and Maritain* in: <http://innerexplorations.com/catchmeta/1.htm>

² Cit. podľa: ARRAJ, J.: *Mysticism, Metaphysics and Maritain* in: <http://innerexplorations.com/catchmeta/1.htm>, pozri aj MARITAINOVÁ, R.: *We Have Been Friends Together*. New York: Image Books, 1961, s. 64

³ SHANNON, T. - M.: *Jacques Maritain* in: <http://www.nd.edu/Departments/Maritain/etext/lives.htm>

svetlo presvedčenia, pravidlo života založené na bezpodmienečnej pravde. Samozrejme, s takýmito sklonmi som sa mala dať najprv na filozofiu. Ale nik mi toto neporadil. A ja som stále verila, že prírodné vedy majú kľúč k všetkému poznaniu.“⁴

Pod vplyvom básnika **Charlesa Péguyho** začali pravidelne navštevovať **Bergsonove** kurzy na College de France. Naplno ich pohltil jeho vzrušujúci odkaz, ktorý už viac nehovoril o inteligencii rozumu, ale o schopnosti, ktorú nazval intuíciou, ktorá bola v opozícii voči inteligencii (konceptia bergsonovskej intuície sa neskôr stala jednou z kritických otázok jeho diela). Druhým krokom na ich začínajúcej životnej ceste bolo ich priateľstvo s **Léonom Bloyom** a najmä čítanie jeho novely „**The Women Who Was Poor**“ (Žena, ktorá bola chudobná). Bol to čas, keď spolu kráčali dlhými schodmi na Montmartre, aby navštívili svojho priateľa, vplyvom ktorého sa im začal otvárať nový svet: „*Kúsok po kúsok sa nám začala vyjavovať hierarchia duchovných, intelektuálnych, vedeckých hodnôt a začali sme chápať, že tieto nemôžu byť znepriatelené.*“⁵ Maritainovci začali uvažovať o viere ako o druhu vyššej intuície. Bolo pre nich však zložité uchopiť jej podstatu. „*Ak by viera bola za akoukoľvek istotou pochádzajúcou z racionálneho dokazovania, odkiaľ by vyšiel súhlas s ňou?*“⁶ V roku 1906 prijali sviatosť krstu a Maritain ukončil svoje štúdiá; v lete opustili Paríž a presťahovali sa do Heidelbergu, kde získal štipendium na štúdium nových objavov v biológii, pod vedením Hansa Driescha. Tu, v Nemecku, strávili dva roky. V tomto období postupne Maritain spolu so svojou kolegynou a manželkou Raissou prechádzajú od očarena Bergsonovou filozofiou k pochybnostiam, či je táto filozofia zlučiteľná s ich vierou.

„*Bolo to v Heidelbergu, keď som začal uvažovať, či je možné uzmierniť Bergsonovu kritiku pojmového myslenia a formuláciu zjavenej dogmy, neredukovateľný konflikt medzi pojmovou vysloviteľnosťou náboženskej viery, ktorá sa mi nedávno otvorila pred očami a filozofickou doktrínou, pre ktorú som pojal takú vášeň počas svojich študentských rokov a ktorej som zaviazaný za oslobodenie od materialistických modiel, a ktorá sa mi javila ako jeden z tých celkom určitých faktov, ktoré, keď raz duša pripustí, ihneď spozná, že už ich neopustí. Mesiace úsilia na dosiahnutie zmierenia, ktoré bolo najvyšším objektom mojej túžby, končilo náhle v tomto nepochyb-*

---

⁴ Cit. podľa: ARRAJ, J.: *Mysticism, Metaphysics and Maritain* in: <http://innerexplorations.com/catchmeta/1.htm> pozri aj MARITAINOVÁ, R.: *We Have Been Friends Together*. New York: Image Books, 1961, s. 40.

⁵ Cit. podľa: ARRAJ, J.: *Mysticism, Metaphysics and Maritain* in: <http://innerexplorations.com/catchmeta/1.htm> pozri aj MARITAINOVÁ, R.: *We Have Been Friends Together*. New York: Image Books, 1961, s. 119.

⁶ ARRAJ, J.: *Mysticism, Metaphysics and Maritain* in: <http://innerexplorations.com/catchmeta/1.htm>

nom závere. Výber bol uskutočnený a nepochybne, tento výber môže byť len v prospech Neomylného, preto vyznávam, že všetka námaha a hľadanie, všetko filozofické lopotenie, ktoré bolo mojím potešením, bolo nanovo začaté. Ak nám Boh dal v pojmoch a v konceptuálnych logických výrazoch... pravdy, ktoré transcendujú rozumové schopnosti a sú neprístupné nášmu rozumu, skutočná pravda Jeho božského života, hĺbka, ktorá je Jeho, je preto, že pojem nie je len praktický inštrument neschopný sám v sebe preniesť skutočno do našej mysle, ktorého jediné použitie je len v umelom rozbíjaní nevy-sloviteľnej dynamickej kontinuity, zanechávajúc absolútne unikajúc ako voda cez sito.⁷

Maritain bol presvedčený, že je možné rozumovo, pojmovo uchopiť a komunikovať tajomstvo viery, preto nemohol prijať a naplno sa sto-tožniť s rozkolom, ktorý Bergson zaviedol medzi pojem, pojmové poznanie a intuíciu, chápanú ako **bezprostredné nepojmové poznanie**.⁸ Tak v Maritainovi začala vyrastať koncepcia jeho vlastnej filozofie, zrodená z metafyzických nahliadnutí, oživená Bergsonom a značne stimulovaná filozofiou implicitne prítomnou v jeho katolíckej viere. „*Moje filozofické reflexie smerovali k nezničiteľnej pravde vecí poskytnutých vierou, aby sa obnovila pôvodná povaha chápanosti k bytiu, k spoznaniu ontologického vzťahu práce rozumu. Odvtedy som si potvrdzoval skutočnú hodnotu reality našich ľudských nástrojov poznania, bol som tomista, bez toho, aby som to vedel.*“⁹

Arraj sa domnieva, že neporozumieme Maritainovi ako metafyzikovi, ak budeme vnímať jeho tomizmus len ako pohodlný filozofický dodatok k jeho novej, prebúdzajúcej sa katolíckej viery.¹⁰ Maritain v tomto čase, po štúdiách na Sorbonne, ešte nemal dôkladné poznanie stredo-vekej filozofie a učenia sv. Tomáša, nezískal ho ani od Bergsona, či Léona Bloya (jedného z najnefilozofickejších mysliteľov), ktorý o filozofii nepovedal nič dobrého. Ak sa pozeráme na Maritainov zápas v Heidelbergu, nie je to zápas medzi bergsonovskou filozofiou a tomizmom, ale medzi filozofiou, ktorú pociťuje ako žiadanú svojou vierou, ale ktorú ešte nenašiel: „*Ked' som sa o niekoľko mesiacov neskôr do-*

⁷ Cit. podľa: ARRAJ, J.: *Mysticism, Metaphysics and Maritain* in: <http://innerexplorations.com/catchmeta/1.htm>, pozri aj MARITAIN, J.: *Bergsonian Philosophy and Thomism*. New York: Greenwood Press, 1986, s. 16 - 17.

⁸ Pozri: HUNDERSMARCK, L. F.: *Henri Bergson*, in: MCGREAL, I. P.: *Velké postavy západního myšlení*. Praha: Prostor, 1997, s. 515.

⁹ Cit. podľa: ARRAJ, J.: *Mysticism, Metaphysics and Maritain* in: <http://innerexplorations.com/catchmeta/1.htm> pozri aj: MARITAINOVÁ, R.: *We Have Been Friends Together*. New York: Image Books, 1961, s. 156.

¹⁰ Porovnaj: ARRAJ, J.: *Mysticism, Metaphysics and Maritain* in: <http://innerexplorations.com/catchmeta/1.htm>

stal k Teologickej sume, jej osvetľujúci príliv už nenarazil na žiadne moje vnútorné prekážky.“¹¹

Po ukončení štipendia, sa Maritainovci vrátili späť do Francúzska. Jacques namiesto vyučovania začal spolupracovať s vydavateľstvom de Hatchette. Arraj píše, že Maritain sa tak rozhodol preto, aby nemusel robiť nijaké kompromisy v otázkach svojej novej viery a rodiacej sa filozofie.¹² V Paríži Maritainovci začali opäť aktívnejší život, nadviazali viacero priateľstiev, ktoré ovplyvňovali ich životy a tvorbu, spomeňme maliara **Gerogesa Rouaulta**, ktorého úvahy a spoločné diskusie inšpirovali neskôr Maritaina k napísaniu diela „**Art et scholastique**“ (1921 – 27). Ďalej ich priateľstvo s **Humbertom Clérissacom**, dominikánskym kňazom, ktorý vlastne Maritaina voviedol do štúdií a poznania sv. Tomáša Akvinského. Toto priateľstvo dalo zrod jednej z prvých raných prác: „**La science moderne et la raison**“ (Moderná veda a rozum), 1910. Nasleduje viacero prác, v ktorých sa vyrovnáva s Bergsonovou filozofiou: „**L'évolutionisme de M. Bergson**“ (Bergsonov evolucionizmus) 1911; „**Les deux Bergsonismes**“ (Dve Bergsonove filozofie) 1912; „**L'intuition. Au sens de connaissance instinctive ou d'inclination**“ (Intuícia.) 1913. Od roku 1912 začína prednášať na Lycée Stanislaus a o rok na to je pozvaný prednášať sériu prednášok o Bergsonovi na Katolícky inštitút v Paríži. Tieto prednášky pod názvom „**Filozofia Bergsona a Kresťanská filozofia**“ vzbudia rozruch: „**Po prvý krát si tomistické myslenie uplatnilo svoje právo v profánom živote a kultúre, toto myslenie vstúpilo do areny so súčasnými filozofiami, do súboja na ich vlastnom poli, mladé a ešte viac čulé než súčasné myslenia**“.¹³

Po krátkej službe počas prvej svetovej vojny sa opäť vracia k výučbe a výskumu. Stredobodom jeho filozofickej práce ostala naďalej obrana katolicizmu a katolíckeho myslenia („**Antimoderne**“, 1922; „**Trois réformateurs**“, 1925, „**Clairvoyance de Rome par les auteurs du -Pourquoi Rome a parlé-**“; (Maritain, Lallement, 1929), ale pripravil aj niektoré úvodné filozofické texty („**Éléments de philosophie**“ 1/2, 1921 – 23) a svoj záujem rozšíril aj na estetiku („**Art at scholastique**“ 1/2, 1921 – 27).

V neskorých 20. rokoch 20. storočia, sa Maritainova pozornosť obrátila smerom k sociálnym otázkam. V tomto období už mal nejaké kontakty na Katolícke sociálne hnutie „**Action Française**“, ktoré opus-

---

¹¹ MARITAIN, J.: *Bergsonian Philosophy and Thomism*. New York: Greenwood Press, 1986, s. 17, cit. podľa: Arraj, J.: *Mysticism, Metaphysics and Maritain* in: <http://innerexplorations.com/catchmeta/1.htm>

¹² ARRAJ, J.: *Mysticism, Metaphysics and Maritain* in: <http://innerexplorations.com/catchmeta/1.htm>

¹³ Pozri: ARRAJ, J.: *Mysticism, Metaphysics and Maritain* in: <http://innerexplorations.com/catchmeta/1.htm>

til v roku 1926, kedy bolo odsúdené Katolíckou cirkvou za svoje nacionalistické a antidemokratické tendencie. Maritain, povzbudzovaný priateľstvom s ruským filozofom Nikolajevičom Berďajevom (spoznali sa v r. 1924) a s Emmanuelom Mounierom (od r. 1928), začal rozvíjať princípy liberálneho kresťanského humanizmu a obhajovať prirodzené práva.

Jeho filozofická činnosť bola v tomto čase eklektická, publikuje knihy o Tomášovi Akvinskom, o náboženstve a kultúre (1930), o kresťanskej filozofii (1933), o Descartovi (1932), venuje sa filozofii vedy a epistemológii (*Distinguer pour unir ou les degrés du savoir*, 1932; 8 ed., 1963) a najviac politickej filozofii. Začiatkom roku 1936, vydal množstvo prác, zahrňujúc: *Humanisme intégral* (1936), *De la justice politique* (1940), *Les droits de l'homme et la loi naturelle* (1942), *Christianisme et démocratie* (1943), *Principes d'une politique humaniste* (1944), *La personne et le bien commun* (1947), *Man and the State* (napísaný v r. 1949, ale vydaný až v r. 1951), a posmrtno vydané dielo *La loi naturelle ou loi non-écrite* (prednášky, ktoré prednášal v auguste 1950).

Maritainove idey boli rozšírené najmä v Latinskej Amerike, z veľkej časti ako výsledok „liberálneho“ charakteru jeho politickej filozofie, čím sa stále viac dostával pod tlak tak ľavice, ako aj pravice vo Francúzsku a v zahraničí. Prednášky v Latinskej Amerike z roku 1936 mu vyniesli členstvo korešpondenta Brazílskej akadémie vzdelania, ale tiež sa stal objektom ohováračskej kampane.

V raných 30. rokoch bol Maritain už vžitou postavou katolíckeho myslenia. Taktiež bol častým návštevníkom Severnej Ameriky a od roku 1932 každoročne chodil do *Institute of Mediaeval Studies* (Inštitút stredovekých štúdií v Toronte), kde prednášal. Vypuknutie vojny na konci roku 1939 prinútilo Maritaina k rozhodnutiu, že sa nevráti do Francúzska. Miesto toho pokračuje s prednáškami v Toronte a sťahuje sa do Spojených štátov, kde učí na *Princeton University* (41 – 42) a v Kolumbii (41 – 44).

V USA sa počas vojny Maritain aktívne zapája do odboja (nahráva vysielanie pre okupované Francúzsko a prispieva do Hlasu Ameriky). Pokračuje vo svojej pedagogickej činnosti a publikuje knihy na rôzne témy – nie len v rámci politickej filozofie, ale napríklad aj z oblasti estetiky (*Art and Poetry*, 1943), z oblasti vzdelávania a metafyziky (*De Bergson a` St Thomas d'Aquin*, 1944). V lete roku 1944, keď bolo oslobodené Francúzsko, bol Maritain menovaný za Francúzskeho veľvyslanca vo Vatikáne, kde slúžil do roku 1948. V tomto čase sa aktívne podieľal na návrhu Univerzálnej deklarácie ľudských práv spojených národov (1948).

– 14 – Na jar roku 1948, sa Maritain vrátil na princetontskú univerzitu ako emeritný profesor, popri tom ešte prednášal na viacerých amerických univerzitách (špeciálne na Univerzite Notre Dame a na Chicagskej univerzite), často sa vracal aj do Francúzska, kde mával krátke kurzy fi-

lozofie – obzvlášť na L' Eau vive v meste Soisy, blízko Paríža. Počas tohto obdobia, okrem svojej práce v oblasti politickej filozofie (pozri vyššie, ako aj *Le philosophe dans la cité*, 1960), publikuje knihy z oblasti estetiky (*Creative intuition in Art and Poetry*, 1953), náboženstva (*Approaches de Dieu*, 1953), morálnej filozofie (*Neuf leçons sur les notions premières de la philosophie morale*, 1951; *La philosophie morale*, 1960) a z filozofie dejín (*On the Philosophy of History*, 1957).

V roku 1960 sa Maritain so svojou manželkou vrátili do Francúzska. O rok na to Raissa umiera a Maritain odchádza do Toulouse, kde sa rozhodne žiť u Malých bratov Ježišových medzi mníchmi podľa náboženského poriadku. V tomto čase ešte stále píše knihy, najznámejšia z nich je „*Le paysan de la Garbonne*“ (Garbonský sedliak), práca ostro kritizujúca post-Vatikánske koncilové reformy, publikovaná bola v roku 1967.

Roku 1970 vstúpi do rádu a 28. 4. 1973 zomiera v Toulouse. Je pochovaný vedľa Raissy v Kolbsheim, v Alsasku vo Francúzsku.

Mgr. Juraj Lauko je absolventom magisterského štúdia v odbore Filozofia na Filozofickej fakulte TU v Trnave. Toho času pôsobí na Katedre filozofie tejto fakulty ako študent druhého ročníka interného doktorandského štúdia v študijnom programe systematická filozofia. Vo svojej vedeckej práci sa zameriava na etické konzekvencie personalistickej filozofie, osobitne filozofického konceptu Jacquesa Maritaina. Z tejto problematiky už publikoval niekoľko štúdií. Je členom Spoločnosti Ladislava Hanusa.

II.

Politická filozofia Jacquesa Maritaina

(Maritain, J.: *Man And The State* in: Skillen, J. W.; McCarthy, R. M.: *Political Order And The Plural Structure Of Society*. Atlanta: Scholars press, 1991, s. 175 – 205.)

V Maritianovom myslení je politická filozofia prepojená s etickými a sociálnymi otázkami. Vidíme to aj na tom, že po vydaní jeho prvej dôležitej politickej práce v roku 1927 „*The Things That Are Not Caesar´s*“ (Veci, čo nie sú Cezarove), obracia svoju pozornosť na práve spomínané oblasti. V roku 1933 publikuje „*Freedom in the Modern World*“ (Sloboda v modernom svete) a o tri roky na to vychádza jeho najznámejšie dielo „*True Humanism*“ (Pravý humanizmus, u nás vyšiel pod názvom Integrálny humanizmus). Maritainova reputácia ako tomistického mysliteľa sa v tomto čase značne rozšírila, bol pozývaný na prednášky do rôznych krajín Európy a často aj do Severnej a Južnej Ameriky.

Mnohí odborníci za najzrelšie a dôležité dielo z oblasti politickej teórie Maritainu považujú prácu „*Man And The State*“, čo je vlastne séria prednášok, ktoré predniesol v roku 1949 pod záštitou **Charlesa R. Walgreena** na Foundation for the Study of American Institutions. Toto dielo je jeho príspevkom ku katolíckemu pluralistickému mysleniu. Analyzuje a triedi v ňom pojmy ako „komunita“, „spoločnosť“, „národ“, „štát“, „spoločenstvo“. Maritain vo svojej politickej filozofii rozlišuje medzi pojmami „*nation*“ (národ), „*body politic or political society*“ (štát alebo politická spoločnosť) a „*state*“ (štátom), čo vrhá dôležité svetlo na jeho chápanie subsidiarity, prirodzeného práva a spoločného dobra.

Teraz sa pri týchto pojmoch nachvílu zastavíme. Anglický výraz „*the body politic*“ sa používa rovnako ako výraz „*state*“ pre označenie výrazu „štát“. Maritain ich však rozlišuje¹⁴ a hovorí, že spomínané pojmy bežne a ľahko používame v praxi, avšak akonáhle ich chceme presne definovať a od seba odlišiť, vyrastajú pred nami problémy. Často tieto výrazy používame ako synonymá. Keď však vstupujeme do ich skutočného sociologického významu a politickej teórie, musíme ich striktné odlišiť. Maritain sa domnieva, že systematické stotožňovanie, či zámena medzi pojmami „*Nation*“ a „*Political Society*“ – alebo „*Political Society*“ a „*State*“ – alebo „*Nation*“ a „*State*“ bolo nešťastím pre modernú históriu. Avšak na to, aby sme mohli tieto pojmy čo najlepšie rozlišovať, musíme si ešte vysvetliť rozdiely medzi pojmami „*community*“ (spoločenstvo, ale aj spoločnosť) a „*society*“ (spoločnosť, ale aj spoločenstvo). *Spoločenstvo* (community) definujeme ako homogénnu skupinu osôb so vzájomnými vzťahmi na určitom území alebo na základe určitých trvalých zväzkov, pričom *spoločnosť* (society) je organizovaný a právne konštituovaný kolektív osôb žijúcich na spoločnom území, či spojených inými trvalými zväzkami.¹⁵ Maritain to vystihuje takto: obdivne skutočnosti sú eticko-sociálnymi a skutočne ľudskými, nie len biologickými realitami. Avšak komunita je viac výtvarom *prirodzenosti* a je tesnejšie spojená s biologickým aspektom človeka, pričom spoločnosť je do väčšej miery výtvarom rozumu a je užšie spojená s intelektuálnym a duchovným aspektom človeka. Ich vnútorné sociálne podstaty a charakteristiky, rovnako ako sféra ich realizácie, sa vzájomne nezhodujú. V spoločenských vzťahoch je vždy určitý spoločný zámer, či už duchovný alebo materiálny, okolo ktorého sa vzťahy medzi osobami pretekávajú. V spoločenstve je tento zámer skutočnosťou, kto-

---

¹⁴ Pretože obidva pojmy „*the body politic*“ a „*state*“ znamenajú predovšetkým „štát“, pričom Maritain ich odlišuje, pre prehľadnosť budeme ďalej v texte používať radšej tieto anglické výrazy, čo aplikujeme aj na ďalšie pojmy, ktoré by mohli byť predmetom omylu.

¹⁵ Porovnaj: SPIAZZI, R.: *Základy sociálnej etiky*. Trnava: Dobrá kniha, 1997, s. 59.

rá predchádza určenie inteligencie a vôle ľudí, vytvára sa spoločná nevedomá psyché, spoločné vedomie, psychologické štruktúry a spoločné mravy. Oproti tomu, v spoločnosti je tento cieľ spoločnou úlohou, ktorá má byť vykonaná alebo cieľom, o ktorý sa má usilovať, ktorý však závisí na určení ľudskej inteligencie a vôle a predchádza ho rozhodnutie jednotlivcov. V prípade spoločnosti explicitne emerguje objektívny, rozumový element, ktorý v nej má vedúcu úlohu.¹⁶

Teraz môžeme pokračovať vymedzením výrazu „národ“, ktorý je podľa Maritaina spoločnosťou, a nie spoločnosťou. Národ je najdôležitejším, možno najkomplexnejším spoločnosťou vytvoreným civilizovaným životom. Vysvetľuje, že slovo národ je z Latinského *nasci*, ktorý má význam ako *pôvod, vznik*, avšak národ nie je niečo biologické ako napr. rasa. Je to niečo eticko-sociálne: ľudské spoločstvo založené na skutočnosti pôvodu a rodu. Etnické spoločstvo sa stáva národom, keď si začne uvedomovať fakt, že má obecnú nevedomú psyché – a vlastní svoju vlastnú jednotu, individuality, svoju vlastnú vôľu pretrvať v existencii. Národ je spoločnosť ľudí, ktorí sa stávajú vedomí seba cez históriu, ktorí si cenia svoju minulosť. Naproti tomu „body politic“ a „state“ sa vzťahuje na spoločnosť, hoci v jej najvyššej forme. Tieto pojmy, ako sme už spomínali, Maritain rozlišuje a tvrdí, že výraz „body politic“ alebo „political society“ je celkom, pričom „state“ je časťou – najvyššou – tohto celku. „Political society“, požadovaná prirodzenosťou a dosahovaná rozumom, je najvyššou zo svetských spoločností. Je to výlučne ľudská realita smerujúca k dosiahnutiu výlučne ľudského dobra – všeobecného dobra. Spravodlivosť je primárnou podmienkou existencie „body politic“, ale priateľstvo je jej skutočná životodarná forma. Smeruje k skutočne ľudskému a slobodne dosiahnutému spoločstvu. Súčasťou „body politic“ sú v jej najvyššej jednote aj rodinné jednotky, ktorých podstatné práva a slobody predchádzajú seba a mnohosť iných partikulárnych spoločností, ktoré vznikajú z voľnej iniciatívy občanov a mali by byť autonómne do takej miery, ako je to len možné. V „political society“ prichádza autorita „zdola“, cez ľudí, a teda celý dynamizmus moci v nej je vytvorený z parciálnych autorít, vyrastajúcich v jednotlivých vrstvách nad sebou, až k najvyššej autorite, ktorou je štát.

Naproti tomu „state“ je časťou „body politic“, a to časťou *špecializovanou* v záujmoch celku, nie je to človek, či masa ľudí, ale je to zoskupenie inštitúcií skombinovaných do najvyššieho aparátu. Štát nie je najvyššou inkarnáciou Idey, ako sa domnieval Hegel, nie je to ani druh kolektívneho „nadčloveka“, je skôr „zástupcom“ povolaným používať silu a donucovanie, vytvárať expertov, špecialistov vo verejnom po-

---

¹⁶ Porovnaj: MARITAIN, J.: *Man And The State*, in: SKILLEN, J. W.; MCCARTHY, R. M.: *Political Order And The Plural Structure Of Society*. Atlanta: Scholars press, 1991, s. 180.

riadku a blahu, je inštrumentom v službách človeka. Štát je teda časťou, či inštrumentom „*body politic*“, je jej podriadený, no zároveň obdarený najvyššou mocou.

Maritain zastáva tomistický názor, podľa ktorého realita pozostáva z dvoch neredukovateľných poriadkov, pričom jeden je nadriadený druhému a každý má svoj vlastný cieľ. Ľudský život má dva konečné ciele, a opäť je jeden podriadený druhému: konečný cieľ v svetskom poriadku, ktorým je pozemské spoločné dobro alebo *bonum vitae civilis*, a absolútny konečný cieľ, ktorým je transcendentné, večné spoločné dobro (*bonum commune*).¹⁷ V hierarchickom usporiadaní univerza je pozemská ríša prírody podriadená transcendentálnej ríši lásky. Nadčasová ríša – kráľovstvo lásky – je predmetom záujmu Cirkvi, ktorá je k tomu ustanovená a je teda najpovolanejšia, pričom svetská ríša – svet – je predmetom záujmu „*body politic*“, či politickej spoločnosti, ktorá je najlepšia zo svetských spoločností a predstavuje politickú vôľu. Všetky ostatné svetské spoločnosti sú súčasťou tejto vôle. Vzťah moci v „*body politic*“ je popisovaný symbolom pyramídy, pričom táto reprezentuje samotné politické usporiadanie a je „*tvorená z osobitných a parciálnych autorít vyrastajúcich v jednotlivých vrstvách nad sebou až k najvyššej autorite, ktorou je štát.*“¹⁸ Pretože štát je vyššou časťou politického telesa, princíp subsidiarity mu predpisuje, aby sa „*zúčastňoval len na konečnom dohliadaní výkonov inštitúcií, slobodne zrodených, ktorých voľná súhra vyjadruje celostne vitalitu spoločnosti práve v jej základnej štruktúre.*“ Skutočná výsada ako najvyššieho rozhodcu regulovať tieto spontánne a autonómne aktivity z vyššieho, politického hľadiska spoločného dobra je jediným podielom štátu na politickom telese: spoločné dobro politickej spoločnosti je posledným cieľom štátu a predchádza bezprostredný cieľ štátu, ktorým je podpora verejného poriadku.

Už sme spomínali uznanie existencie viacerých autorít v rámci „*body politic*“, ktorých autonómia v celku je pre Maritaina „*prvkom pluralizmu, ktorý je vlastný každej skutočnej politickej spoločnosti.*“ Čo sa týka postavenia moci, pre Maritaina nadriadenosť neznamena neobmedzenú moc, absolutizmus. Napríklad vo vzťahu moci štátu, či cirkvi voči „*body politic*“ je ich nadriadenosť limitovaná uznaním, že vyšší činiteľ má reálnu ale limitovanú moc vo vzťahu k inými entitám a konečne i vo vzťahu k Bohu – jedinému skutočnému Vládcovi. To znamená, že v ríši prírody sa moc Cirkvi rozširuje len na nadčasové as-

---

¹⁷ Porovnaj: MARITAIN, J.: *Man And The State*, in: SKILLEN, J. W.; MCCARTHY, R. M.: *Political Order And The Plural Structure Of Society*. Atlanta: Scholars press, 1991, s. 176.

¹⁸ Porovnaj: MARITAIN, J.: *Man And The State*, in: SKILLEN, J. W.; MCCARTHY, R. M.: *Political Order And The Plural Structure Of Society*. Atlanta: Scholars press, 1991, s. 177.

pekty jednotlivcov a posvätných aspektov prirodzených inštitúcií, ako je napríklad manželstvo. Cirkev by nemala zasahovať do svetskej moci štátu, ktorá zhora preniká celým body politic. Rovnako tak je limitovaná autorita štátu so zreteľom na práva a identitu iných entít prítomných v *body politic*.

V Maritainovom myslení je prirodzený zákon podstatne spojený s princípom subsidiarity.¹⁹ Prirodzený zákon stanovuje fundamentálne práva a povinnosti pre jednotlivcov, či inštitúcie v spoločnosti. Základ princípu subsidiarity je existencia univerzálneho poriadku prírody. Pluralisticky organizované „*politic body*“ korení v prirodzenom zákone a v potrebe spoločného dobra.

Ešte sa zastavím pri R. Preisnerovej kritike Maritainovej politickej filozofie, najmä jeho personologickej koncepcie integrálneho humanizmu, pri ktorej sa podľa neho Maritain dopúšťa utópie a usiluje sa vytvoriť ideálny sociálny poriadok, pričom chybné hovorí o zániku sociálneho a hospodárskeho systému kapitalizmu. Ako sám píše vo svojej knihe „*Americana I, zpráva o veľmoci*“, Maritain nepochopil tradíciu amerického demokratického kapitalizmu a tajomstvo jeho plurality, pričom v USA podľa Preisnera, ide práve o uchovanie, čo najväčšieho priestoru slobody pre všetkých „obyčajných“ ľudí.²⁰ K tomu by som pripomenul, čo sme už vyššie napísali, že podľa Maritaina je samotné politické usporiadanie „*politiacal society*“ (politickej spoločnosti) *tvorené z osobitných a parciálnych autorít vyrastajúcich v jednotlivých vrstvách nad sebou až k najvyššej autorite, ktorou je štát*. A práve existencia a autonómia týchto autorít je prvkom pluralizmu, bez ktorého, podľa Maritaina, nemôže existovať nijaký politický, ekonomický, či kultúrny život. Obdobne Maritain nechce a nikde nehovorí o vytvorení utopistického Božieho kráľovstva na zemi, domáhajúc sa zásahu suprahumánnej moci a apelujúc na bratskú lásku, tak ako o tom píše Preisner. Ak by si bol riadne prečítal Maritainov „*Integrálny humanizmus*“, našiel by tam práve vystríhanie pred utópiou. Maritain na viacerých miestach upozorňuje, že človek sa nemá usilovať o vytvorenie nadľudského, božského diela, ktoré tu má človek uskutočniť, ale naopak, ide mu o dielo ľudské, vcelku ľudské, ktoré však chce uskutočňovať vovedením do tohto úsilia niečoho božského – a totiž lásky, do ľudskej práce.²¹ Doslova píše: „*vieme taktiež, že by bol ideál bratského priateľstva najhoršou ilúziou ak by sa neoprel o pesimistické a zároveň náročné ponímanie ľudskej prirodzenosti, kto-*

---

¹⁹ Porovnaj: SKILLEN, J. W.; MCCARTHY, R. M.: *Political Order And The Plural Structure Of Society*. Atlanta: Scholars press, 1991, s. 178

²⁰ Porovnaj: PREISNER, R.: *Americana – I, zpráva o veľmoci*. Brno: Atlantis, 1992, s. 253.

²¹ Porovnaj: MARITAIN, J.: *Křesťanský humanizmus*. Praha: Universum, 1947, s. 210 – 213.

ré práve to, na čo najviac záleží, ukazuje ako nelahké a to, čo je v politickom diele najlepšieho, ako to, čo vyžaduje najväčšiu starosť... Ak je nezmyselné čakať od spoločnosti, že sa všetci ľudia stanú dobrými a bratskými k sebe navzájom, napriek tomu sa od nej môže a musí požadovať, aby sama svoje sociálne štruktúry, svoje inštitúcie a zákony mala dobré a predchnuté duchom bratského priateľstva a zamerala sa sily sociálneho života k takémuto bratstvu tým usilovnejšie, čím,...., je to synom Adamovým ťažšie.“ Maritain, ktorý sám upozorňuje na rozdiel medzi personalitou a individualitou, si je dobré vedomý, že zlo je pre ľudskú slabosť vo svete prítomne častejšie než dobro. Je mu jasné, že toto zlo sa v ľudskom konaní v priebehu dejín s dobrom mieša, že sa prehlbuje, či stupňuje a podobne, avšak štát, ako sme už videli vyššie, spolu so svojimi sociálnymi štruktúrami, sú ľudskou vecou, nie však samotnými ľuďmi a môžu teda ako produkty ľudského umu byť vo svojom poriadku a v istom vzťahu lepšie ako on sám. Maritain píše: *„Môžu byť merané spravodlivosťou a bratskou láskou, kdežto ľudské skutky sú celkom zriedka merané touto mierou; môžu byť spravodlivejšie než ľudia, ktorí ich používajú a uplatňujú. Ale zostávajú vecami, a teda skutočnosťami bytostne nižšieho stupňa než osoby, ktorým slúžia pri úprave vzájomného spolunažívania a života.*“ (zvýraznil J. L.) Maritain pristupuje veľmi zodpovedne a opatrne k sociálnym otázkam života, nesmieme zabúdať ani na to, že jeho politická filozofia je úzko spätá s jeho etikou a metafyzikou. Preto je krajne nezodpovedné zaťahovať Maritaina do polohy sociálneho utopistu, ktorý: *„si v skutku mohol myslieť, že je možné na tomto svete uskutočniť ideálny sociálny poriadok obyčajnou výchovou k „integrálnemu humanizmu““*²². Tak jednoducho a čiernobielo to ani zďaleka nevidel. Opäť odpoviem priamo citáciou: *„...cieľom, ktorý si kresťan stanovuje, nie je vytvoriť priamo z tohto sveta Božie kráľovstvo, ale učiniť zo sveta, podľa dejinného ideálu, vzývaného rozličnými vekmi a takpovediac rôznymi stupňami jeho dospievania, miesto dnešného života v pravde a plne ľudského, to jest plného chýb, ale tiež plného lásky, ktorého sociálne štruktúry by za svoju mieru mali spravodlivosť, dôstojnosť ľudskej osoby, bratskú lásku,....“*²³

Na záver by som chcel vyjadriť nádej, že aj v slovenskom kultúrnom a myšlienkovom prostredí sa aspoň do určitej miery uplatnia niektoré z Maritainových ideí. Je veľkou škodou, čo žiaľ o našej krajine aj dosť vypovedá, že je u nás nedostatok kníh a diel od tak veľkých mysliteľov 20. storočia, akým je dozaista aj Jacques Maritain. Ako sme už spomínali, tento tomista a personalista, ktorý zohral veľkú úlohu v katolíckom myslení v 20. a 30. rokoch minulého storočia nielen vo Fran-

²² PREISNER, R.: *Americana – I, zpráva o velmoci*. Brno: Atlantis, 1992, s. 249.

²³ MARITAIN, J.: *Křesťanský humanismus*. Praha: Universum, 1947, s. 120 – 121.

cúzsku, ale aj v severnej a južnej Amerike, by si zaslúžil, aby sa mu venovala väčšia pozornosť. Za svojho života vydal vyše 60 kníh, pričom v Univerzitnej knižnici Bratislavy ako hlavného mesta nájdete len niekoľko.

Literatúra:

- [1] Arraj, J.: *Mysticism, Metaphysics and Maritain in:*
<http://innerexplorations.com/catchmeta/1.htm>
- [2] Maritain, J.: *The Rights Of Man And Natural Law.* New York: Charles Scribner's Sons, 1951.
- [3] Maritain, J.: *Kresťanský humanizmus.* Praha: Universum, 1947.
- [4] Maritain, J.: *Christianity And Democracy.* London: Geoffrey Bless: The Centenary Press, 1945.
- [5] Preisner, R.: *Americana – I, zpráva o velmoci.* Brno: Atlantis, 1992.
- [6] Shannon, T. – M.: Jacques Maritain in:
<http://www.nd.edu/Departments/Maritain/etext/lives.htm>
- [7] Spiazzi, R.: *Základy sociálnej etiky.* Trnava: Dobrá kniha, 1997.
- [8] Skillen, J. W.; McCarthy, R. M.: *Political Order And The Plural Structure Of Society.* Atlanta: Scholars press, 1991.
- [9] Sweet, W.: Jacques Maritain, in: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 1998 Edition), Edward N. Zalta (ed.),
<http://plato.stanford.edu/archives/fall1998/entries/maritain>

Spracoval Mgr. Juraj Lauko

Mgr. Juraj Lauko je absolventom magisterského štúdia v odbore filozofia na Filozofickej fakulte v Trnave. Toho času pôsobí na Katedre filozofie tejto fakulty ako študent druhého ročníka doktorandského štúdia v študijnom programe systematická filozofia. Vo svojej vedeckej práci sa zameriava na etické konzekvencie personalistickej filozofie, osobitne filozofického konceptu Jacquesa Maritaina. Z tejto problematiky už publikoval niekoľko štúdií. Je členom Spoločnosti Ladislava Hanusa.